

จิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริง

Woman Image in Surrealistic Painting

ประภาส ไชยเขตร¹ / พีระพงษ์ กุลพิศาล² / โชตก เก่งเขตรกิจ³ / นิโรจน์ จรุงจิตวิวัฒน์⁴

Prapas Chaikhet / Peerapong Kulpisarn / Chodok Kengketrakit / Nirod Jarungjitwitawat

¹ สาขาวิชาศิลปกรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Program in Fine and Applied Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Bansomdejchaopraya Rajabhat University

² สาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Visual Communication Design Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Bansomdejchaopraya Rajabhat University

³ สมาคมพัฒนาวิชาชีพครูศิลปะแห่งประเทศไทย

Society of the Professional Art Teachers Development of Thailand

⁴ สาขาวิชาจิตรกรรมไทย วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

Thai Painting Program, Poh-Chang Academy of Arts, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการสร้างสรรคผลงานจิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริงในประเด็น เนื้อหา ชุดสี เทคนิคการระบายสี รูปแบบการตัดทอน และการจัดภาพ 2) สร้างสรรคผลงานจิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริงด้วยสีอะคริลิกบนผ้าใบ กลุ่มตัวอย่าง คือ ภาพจิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริง คัดเลือกโดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากศิลปินต่างประเทศที่กล่าวถึงในงานวิจัย โดยกลุ่มตัวอย่างได้มาจากการศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสาร และสื่อออนไลน์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบวิเคราะห์ตารางกริด แบบสังเกตแบบมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และผลงานสร้างสรรค์ของผู้วิจัย เก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะโดยใช้เทคนิคเดลฟายประยุกต์ และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะภาพจิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริง ประเด็นเนื้อหาพบว่า เนื้อหาผู้หญิงกับจินตนาการในสิ่งลึกลับชวนฝัน ใช้ในระดับมาก รองลงมาผู้หญิงกับธรรมชาติ และผู้หญิงกับวัตถุสิ่งของและเครื่องจักรตามลำดับ ประเด็นชุดสีพบว่า สีที่ใช้มากที่สุด ได้แก่ สีขาว รองลงมาคือ สีน้ำตาล สีฟ้า สีเทา สีน้ำเงิน สีดำ สีแดง สีเหลือง สีม่วง สีเขียวและสีส้ม ประเด็นเทคนิคการระบายสีพบว่า การระบายสีแบบเรียบกลมกลืนใช้มากที่สุด รองลงมาเป็นการระบายสีผสมการกดและพิมพ์ ประเด็นรูปแบบการตัดทอน ตัดทอนเป็นรูปทรงโค้งมากที่สุด รองลงมาคือรูปทรงอิสระ วิธีการตัดทอนที่พบมากที่สุด คือ การเชื่อมรองลงมาคือการหด ประเด็นการจัดภาพพบว่า การจัดภาพแบบซ้าย-ขวาเท่ากันโดยความรู้สึกใช้มากที่สุด และมีจุดนำสายตา

คำสำคัญ : จิตรกรรมรูปผู้หญิง ศิลปะแบบเหนือจริง

Abstract

The purposes of this research were 1) to analyze the creation of the total surrealist paintings of woman in terms of contents, colour sets, colouring techniques, diminution, and arrangement and 2) to create surrealist paintings of woman with acrylic on canvas. The samples included surrealist paintings of woman obtained through purposive random sampling. The research instruments consisted of grid table analysis form, structured observation form, structured interview, and the paintings created by the researcher. The data were collected from artistic experts through a Delphi technique and was statistically analyzed in percentage. The findings revealed as follows: The surrealist paintings of woman showed that, in terms of contents, imagination and romance was mostly used. Besides, the theme of woman and object, and machines was also included. As for colour sets, white shade was mostly used and followed by brown, blue, grey, dark blue, black, red, yellow, purple, green, and orange. For colouring techniques, flat wash was mostly adopted and followed by mixed colouring, pressing, and printing. For diminution, curves were mostly found and followed by free forms. The methods of diminution, which were mostly used, included linking followed by shrinking. For arrangement, the symmetrical arrangement based on sensation with eye focus was mostly used.

Keywords: Woman Paintings, Surrealism

บทนำ

ตั้งแต่สมัยอดีตกาลมาแล้วที่มนุษย์ได้ริเริ่มมีการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ล้วนได้รับแรงบันดาลใจจากรูปทรงรูปทรงส่วนใหญ่จากธรรมชาติ และรูปทรงรูปทรงที่มนุษย์ให้ความสนใจมากที่สุดคือรูปทรงรูปทรงของผู้หญิง

นั่นเอง ซึ่งสื่อความหมายได้หลายรูปแบบ เช่น เรื่องเพศ การสืบพันธุ์ ความเชื่อ แนวคิด ความงาม ความสมบูรณ์ รสนิยมต่างๆ เป็นต้น จากรูปทรงรูปทรงของสตรีที่เป็นเส้นโค้งเส้นเว้าเข้ายวนชวนให้น่าหลงใหลใฝ่ฝัน ก่อให้เกิดจินตนาการต่างๆ มากมาย และเป็นความงามที่ยังคงอยู่เสมอมาในทุกยุคทุกสมัย แม้ในปัจจุบันคติความเชื่อค่านิยมต่างๆ จะเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่แรงบันดาลใจจากรูปทรงรูปทรงของผู้หญิงก็ถือได้ว่าเป็นปัจจัยอันสำคัญที่ยังได้รับความนิยมนำมาสร้างสรรค์ในงานศิลปะจนถึงปัจจุบัน

ในงานศิลปะนั้นได้มีการนำรูปทรงรูปทรงของผู้หญิงถ่ายทอดและสื่อความหมายในหลายรูปแบบหลายแง่มุม เช่น มนุษย์ในสมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์นั้นได้เริ่มมีการสร้างงานศิลปะเป็นประติมากรรมขนาดเล็ก ชื่อ เทพีวินัสวิลเลนดอร์ฟ ซึ่งมีลักษณะอ้วนท้วมสมบูรณ์ แสดงอวัยวะเพศค่อนข้างใหญ่ และบ่งบอกถึงการผ่านการมีบุตรมาแล้วหลายครั้ง ไม่นับใบหน้า จากรูปทรงรูปทรงในลักษณะอ้วนนี้คนในสมัยยุคก่อนประวัติศาสตร์ต้องการสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ เกี่ยวข้องกับการสืบพันธุ์ ซึ่งมีการค้นพบประติมากรรมในลักษณะนี้มากมายในแถบยุโรปซึ่งก็มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันมาก ต่อมาในสมัยกรีก ความงามของผู้หญิงได้เปลี่ยนมาเป็นความงามในแบบที่สมบูรณ์ตามอุดมคติ ซึ่งมีความงามที่ได้สัดส่วนกายวิภาคที่สมบูรณ์และมีความเหมือนจริงยิ่งขึ้น เช่น รูปสลักหินอ่อนเทพี

อะโพไรต์คไนโดส (Aphodite Knidos) ผลงานของแพรกซิส เทลีส(Praxiteles) ถือเป็นประติมากรรมรูปผู้หญิงยืนเปลือยรูปแรกของกรีกซึ่งอยู่ในทำยืน แสดงสตรีระอ้วนอวบอิมสัดส่วนงดงามดูนุ่มนวล (บุครินทร์ คำหุ้ง, 2545 : 91) และรูปสลักหินอ่อนรูปเทพีอะโพไรต์แห่งเมลอส หรือวินัสแห่งมิโล (Aphodite of Meros or Venus de Milo) ซึ่งก็มีความงามในสัดส่วนที่สมบูรณ์ไม่แพ้กัน ดูแล้วชวนนึกถึงเทพิตาบนสวรรค์ที่มีความงามเกินมนุษย์สามัญชนทั่วไป ในยุคต่อมามนุษย์ก็ยังนิยมใช้รูปทรงรูปทรงของผู้หญิงผสมผสานความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ เป็นสื่อในการสร้างผลงานศิลปะอย่างหลากหลาย ศิลปินแนวหน้าในงานศิลปะเซอร์เรียลลิสม์ส่วนใหญ่ ก็ได้นิยมนำเอารูปทรงรูปทรงของผู้หญิงมาสร้างผลงานศิลปะซึ่งได้มีการดัดแปลงตัดทอนในลักษณะของแนวเหนือจริงมากมาย วิธีการนำเสนอภาพให้มีลักษณะกึ่งจริงกึ่งฝันมีการเล่นความจริงกับ

ความลวง การเสนอภาพ 2 นัย การแปลสภาพให้มีลักษณะ กิ่งคนกิ่งพืชหรือกิ่งวัตถุ และการนำเสนอผู้หญิงในลักษณะ ที่เน้นเรื่องกามวิสัยหรือนัยทางเพศอย่างทำทนาย(สดชื่น ชัย ประสาธน์, 2539 : 59)

โดยส่วนตัวผู้วิจัยมีความชื่นชอบหลงใหลในความงามของสรีระผู้หญิงซึ่งมีผลกระทบต่อความรู้สึกต่อจิตใจของผู้วิจัยจึงเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์และสื่อความรู้สึกในผลงานศิลปะและได้รับแรงบันดาลใจจากผลงานของ ศิลปินแนวเซอร์เรียลลิสม์ซึ่งเป็นศิลปินแนวหน้าในวงการศิลปะแบบเหนือจริงอีกทั้งยังมีผลงานศิลปะมากมายที่สื่อความหมายเกี่ยวข้องกับเนื้อหาเรื่องราวของผู้หญิงจึงศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการทำวิจัยในครั้งนี้ ศิลปินท่านแรกคือ มักซ์เอร์นสต์ (Max Ernst) ซึ่งเป็นกระบวนการที่แสดงออกของจิตไร้สำนึก จากเทคนิคการทำภาพพิมพ์ (Frottage) ผสมกับการระบายสี ผลงานที่เอร์นสต์ได้ถ่ายทอดแนวความคิดไว้มากมาย จิตรกรรมเกี่ยวกับรูปร่างคนหรือสัตว์ในระยะแรกๆ ของเขามีลักษณะใหญ่โตประชดประชันเป็นสิ่งที่ล้ำยุคที่ศิลปินคนอื่นยังไม่ได้ทำขึ้นในช่วงขณะนั้น เป็นการถ่ายทอดรูปแบบที่มีลักษณะทวิรูป คือ การใช้รูปแบบของสิ่งสองสิ่งที่แตกต่างกันมาไว้ด้วยกัน ศิลปินท่านที่สอง คือ เรเน มากรีตต์ โดยเป็นการผสมผสานวัสดุต่างๆ ในรูปแบบองค์ประกอบที่แปลกออกไป การสร้างสรรค์ผลงานของ มากรีตต์ มีความพิเศษในแง่การนำเสนอความฟุ้งฝันและความจริงที่เหนือจริง เช่น ภาพ The love Song ของเขาอาจจะเป็นการนำเสนอด้วยภาพให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “ความรักทำให้คนตาบอด” โดยส่วนตัว มากรีตต์ ได้ตีความว่าภาพนี้ คือ ความลึกซึ้งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจของเราที่มีต่อผู้รักที่เรา มิได้รู้จักมักคุ้น และสำหรับภาพ Collective Invention อาจเป็นการเล่นกับจินตนาการเกี่ยวกับนางเงือก คือ หากเงือกคือ ผู้หญิงที่มีหางเป็นปลาแทนขา แล้วเห็นจึงเป็นไปในทางกลับกัน คือ ส่วนบนเป็นปลาและมีส่วนล่างเป็นขาข้าง (กนกพรธม เถาทอง, 2545 : 33) และศิลปินอีกท่าน คือ ซัลวาดอร์ ดาลี เป็นสมาชิกกลุ่มเซอร์เรียลลิสม์ที่โดดเด่นที่สุดคนหนึ่ง วิธีการที่ว่านี้เขาสามารถแสดงออกซึ่งครอบงำและความเพ้อฝันที่ตัวเขาเองได้เผชิญด้วยการชุกชอนรูปทรงหนึ่งไว้อีกรูปทรงที่เขียนขึ้นก่อนหน้า เทคนิคที่เรียกว่า ทฤษฎีอันฉับพลันของความเข้าใจอันไร้เหตุผล (Paranoiac – Critical Activity) ผลงานเซอร์เรียลลิสม์ของดาลีมีหลายนัย เช่น ภาพ Maewes

หรือ ภาพที่ ณ.ปากน้ำ เรียกว่า พอทเทรดแบบเซอร์เรียลลิสม์ นั้นเป็นภาพที่แสดงกลวิธีลวงตา (Trompe-l'oeil) ด้วยลักษณะ 2 นัย คือ จะมองเป็นหน้าต่างาราสาวชาวอเมริกันที่ชื่อ เมเวสท์ก็ได้ หรือจะมองเป็นห้องชุดก็ได้ หากจะมองเป็นโซฟาก็ได้ หรือจะมองเป็นชายหญิงนอนประกบกันก็ได้ ลักษณะ 2 นัย หรือหลายนัยนี้ เป็นลักษณะเด่นในผลงานเซอร์เรียลลิสม์ (สดชื่น ชัยประสาธน์, 2539 : 21) ศิลปะเหนือจริงได้เริ่มมีบทบาทในวงการศิลปะ นับตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2 ศิลปินผู้มีบทบาทคือ อองเดรเบรตอง กวีชาวฝรั่งเศส ปอลเลลัวร์และปีแยร์เรอแวร์ตี เป็นต้น (กนกพรธม เถาทอง, 2545 : 33)

ศิลปะเหนือจริง (Surrealism) ได้พัฒนาแนวคิดมาจากกลุ่มลัทธิดาดาผสมผสานกับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ฟรอยด์ ที่เน้นในเรื่องจิตใต้สำนึก โดยเชื่อว่าจิตใต้สำนึกของมนุษย์เป็นบ่อเกิดสำคัญในการสร้างสรรค์งานศิลปะปล่อยให้จินตนาการเลื่อนไหลอย่างอิสระ ไม่อยู่ภายใต้การจำกัดของเหตุผล หรือความสมจริง ลักษณะศิลปะในแนวเหนือจริงนี้จึงแสดงออกมาในลักษณะของความฝัน แปลก ประหลาด มหัศจรรย์ เป็นมายาทั้งในด้านเนื้อหาและรูปทรง (ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2543 : 26)

ฟรอยด์นักจิตวิทยาผู้ยิ่งใหญ่ได้ให้บรรดาธิบายไว้ว่า มนุษย์เราทุกวันนี้ดำเนินชีวิตไปโดยมีระบบของสังคมคอยควบคุมอยู่ อารมณ์ที่อยากจะทำอะไรตามใจชอบถูกผลักดันเข้าไปตกตะกอนอยู่กับบึงของจิตใจ เมื่อถูกกดดันนานๆ เขาก็จะมีทางออก โดยทางฝันไปบ้างหรือมานั่งคิดสร้างวิมานในอากาศบ้าง ความฝันเหล่านี้ล้วนแต่เป็นจิตใต้สำนึกของเรา ซึ่งถ้ายังตื่นอยู่ก็ไม่อาจสมหวังเช่นนั้น แต่ถ้าฝันแล้วเราก็อาจจะสนองอารมณ์ตามต้องการได้ทุกอย่าง (สดชื่น ชัยประสาธน์, 2539: 16)

จากข้อมูลที่กล่าวมาในช่วงต้นนี้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการสร้างสรรคภาพจิตรกรรมรูปผู้หญิงในงานศิลปะแบบเหนือจริง โดยศึกษาผลงานจิตรกรรมของศิลปินลัทธิศิลปะแบบเหนือจริง ได้แก่ มักซ์เอร์นสต์ ซาลวาดอร์ ดาลี และเรเน มากรีตต์ เพื่อนำผลจากการศึกษามาสร้างสรรคและพัฒนาเป็นผลงานในแบบของผู้วิจัย โดยมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับจินตนาการของผู้วิจัยภายใต้หัวข้อวิจัยเรื่อง “จิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริง”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษางานจิตรกรรมแนวศิลปะเหนือจริงของ มักซ์เอนสต์, ซาลวาดอร์ ดาลี และเรเน มากริตต์ จำนวน 9 ภาพ มีดังต่อไปนี้ มักซ์เอนสต์ จำนวน 3 ภาพ เรเน มากริตต์ จำนวน 3 ภาพ ซาลวาดอร์ ดาลี จำนวน 3 ภาพ ในประเด็นต่อไปนี้

- 1.1 เนื้อหา
- 1.2 ชุดสี
- 1.3 เทคนิคการระบายสี
- 1.4 รูปแบบการตัดทอน
- 1.5 การจัดภาพ

2. เพื่อนำข้อมูลมาสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริง : กรณีศึกษาผลงานจิตรกรรมศิลปะเหนือจริงของ มักซ์เอนสต์, ซาลวาดอร์ ดาลี และเรเน มากริตต์ ด้วยสื่อะคริลิกบนผ้าใบ จำนวน 6 ภาพ

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวិเคราะห์แนวคิดและเนื้อหา องค์ประกอบในภาพ การจัดภาพ ชุดสี และกลวิธีการระบายสี ในงานจิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริง กรณีศึกษาผลงานจิตรกรรมศิลปะเหนือจริงของ มักซ์เอนสต์ ซาลวาดอร์ ดาลี และเรเน มากริตต์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดกลุ่มประชากร กลุ่มตัวอย่าง โดยรับรองจากอาจารย์ที่ปรึกษา
3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. เก็บรวบรวมข้อมูล
5. วิเคราะห์ข้อมูล
6. สร้างสรรค์ผลงาน ครั้งที่ 1 จำนวน 4 ภาพ
7. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ครั้งที่ 1
8. สร้างสรรค์ผลงานครั้งที่ 2 จำนวน 2 ภาพ
9. สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญครั้งที่ 2 แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุง
10. เขียนรายงานการวิจัยและจัดนิทรรศการ

สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมศิลปะเหนือจริงของ มักซ์เอนสต์, ซาลวาดอร์ ดาลี และเรเน มากริตต์ จากภาพกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 9 ภาพ มีดังนี้ สามารถสรุปผลการวิจัยตามหัวข้อวัตถุประสงค์ ดังนี้

1.1 การสร้างเนื้อหาพบว่าที่เกี่ยวกับผู้หญิงกับจินตนาการในสิ่งลึกลับชวนฝัน เป็นเนื้อหาที่ใช้ในระดับมากที่สุดของเนื้อหาที่ใช้ทั้งหมด นิยมนำเสนอเนื้อหาผู้หญิงกับจินตนาการในสิ่งลึกลับชวนฝัน เช่น การผสมผสานร่างกายมนุษย์กับสิ่งแปลกประหลาดทั้งสัตว์ พืชและวัตถุสิ่งของ รองลงมาคือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เป็นเนื้อหาที่ใช้ในระดับมากที่สุดของเนื้อหาที่ใช้ทั้งหมด นิยมนำเสนอเนื้อหาส่วนใหญ่จะมีองค์ประกอบที่เป็นธรรมชาติ เช่น ท้องฟ้า ภูเขา ทะเล ป่า พื้นดินและต้นไม้และเนื้อหาที่นิยมใช้ในระดับปานกลาง คือเนื้อหาผู้หญิงกับวัตถุสิ่งของและเครื่องจักรเป็นเนื้อหาที่ใช้ในระดับปานกลาง นิยมนำเสนอเนื้อหาส่วนใหญ่จะมีวัตถุมาประกอบในภาพทั้งเชื่อมต่อและบางครั้งวางอยู่ผิดที่ผิดทาง ส่วนเนื้อหาที่นิยมใช้ใช้น้อยรองลงมาตามลำดับดังนี้ ได้แก่ ผู้หญิงและความงาม ผู้หญิงกับเรื่องทางเพศผู้หญิงกับสัตว์ผู้หญิงกับเรื่องราวสะท้อนสังคมผู้หญิงกับผู้ชายและผู้หญิงกับเรื่องศาสนาและความเชื่อ

1.2 การใช้สีพบว่า สีขาว เป็นสีที่ใช้อยู่ในระดับมากที่สุดของสีที่ใช้ทั้งหมดร้อยละ 23.2 ซึ่งภาพส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยท้องฟ้า ก้อนเมฆ และพื้นน้ำซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นสีขาวอยู่แล้ว และใช้สีขาวเป็นสีของแสงที่ตกกระทบและวัตถุที่ประกอบในภาพหลายอย่างเป็นวัตถุสีขาว อีกทั้งสีขาวยังทำหน้าที่เป็นแสงขององค์ประกอบทั้งหมดของภาพและยังทำหน้าที่เป็นสีบรรยากาศของภาพอีกด้วย เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ในลักษณะเพื่อฝัน สีที่ใช้ในระดับมากที่สุดรองลงมา คือ สีน้ำตาล เป็นสีที่ใช้อยู่ในระดับมากที่สุดของสีที่ใช้ทั้งหมดถูกนำไปใช้ในการระบาย ผิวหนังมนุษย์ พื้นดิน ไซดหิน ผีวัตถุ และบางครั้งยังทำหน้าที่เป็นสีบรรยากาศอีกด้วย สีที่ใช้ในระดับปานกลาง คือ สีฟ้า พบว่ามีการใช้ระบายท้องฟ้า พื้นน้ำ และเป็นสีบรรยากาศด้วย และสีที่ใช้ในระดับน้อยตามลำดับ ได้แก่ สีเทา สีน้ำ สีดำสีแดง สีม่วง สีเขียวและสีส้ม

1.3 การระบายสีพบว่า แบบเรียบกลมกลืน เป็นเทคนิคที่ใช้ในระดับมาก ของเทคนิคที่ใช้ทั้งหมด นิยมใช้ระบายท้องฟ้า ท้องทะเล พื้นดิน ผิวหนังบุคคล สัตว์ และวัตถุต่างๆ เพื่อให้ความรู้สึกที่นุ่มนวล เทคนิคที่ใช้ในระดับมากรองลงมาคือการระบายสีผสมการกดและพิมพ์ นิยมใช้เพื่อสร้างพื้นผิวให้มีมิติที่แปลกประหลาด เช่น ภูเขา ท้องฟ้า ผืนน้ำ โขดหิน ชุดเสื้อผ้า เครื่องประดับ โขดหิน ต้นไม้และวัตถุต่างๆ และเทคนิคการระบายสีโดยไม่เกลี่ยให้กลมกลืนกันเป็นเทคนิคที่ใช้ในระดับปานกลาง นิยมใช้ระบายในส่วนที่เป็น ท้องฟ้า ผืนน้ำ โขดหิน และวัตถุต่างๆ ส่วนเทคนิคที่ใช้ในระดับน้อยรองลงมาตามลำดับ ได้แก่ การระบายสีให้ขอบรูปทรงผสมกัน การระบายสีคมชัด การระบายสีผสมการขีดขีดเป็นเส้น การระบายสีเป็นจุดและการระบายแบบขอบคมชัด

1.4 การตัดทอน พบว่า รูปแบบการตัดทอนที่ใช้มากที่สุด คือ การตัดทอนเป็นรูปทรงแบบโค้ง ซึ่งเป็นรูปแบบการตัดทอนที่ใช้ในระดับมาก นิยมใช้ในการตัดทอนรูปทรงของร่างกายบุคคลและวัตถุต่างๆ มีความโค้งกลมกลืนกันดูนุ่มนวล การตัดทอนในระดับรองลงมา คือ การตัดทอนรูปทรงแบบอิสระ นิยมใช้ในการตัดทอนรูปทรงของร่างกายบุคคลและวัตถุต่างๆ มีความบิดเบี้ยวดูประหลาดจากความเป็นจริง และการตัดทอนเป็นรูปทรงแบบเหลี่ยมถูกใช้น้อยที่สุด ส่วนวิธีการตัดทอนที่ใช้มากที่สุดได้แก่ การเชื่อม เพื่อเป็นการผสมผสานรูปทรงให้มีความสัมพันธ์กันเพื่อให้เกิดรูปทรงและสิ่งที่แปลกใหม่ ซึ่งมีความประหลาดและมหัศจรรย์ การตัดทอนวิธีการหัด ยึด วิธีการตัด ถูกใช้น้อยตามลำดับ

1.5 การจัดภาพ พบว่า การจัดภาพแบบซ้าย-ขวา เท่ากันโดยความรู้สึก เป็นรูปแบบการจัดภาพที่ใช้ในระดับมากที่สุดของรูปแบบการจัดภาพที่ใช้ทั้งหมด นิยมใช้ในการจัดภาพโดยใช้รูปร่างรูปทรงและขนาดผสมผสานกันให้เกิดความรู้สึกที่สมดุล ทำให้ดูมีเสน่ห์ น่าสนใจและดึงดูดสายตา และจัดภาพแบบมีจุดนำสายตาและการจัดภาพแบบจุดสนใจกึ่งกลางภาพเป็นการจัดภาพที่ใช้ในระดับมากรองลงมา นิยมใช้รูปร่างรูปทรงที่น่าสนใจอยู่ตรงกลางภาพ แต่มีจุดนำสายตาที่เชื่อมโยงให้เกิดมิติใกล้ไกลในภาพ

2. การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริงด้วยสีอะคริลิกบนผ้าใบของผู้วิจัยในประเด็นแนวคิดและเนื้อหา สะท้อนถึงสภาวะจิตใต้สำนึก

ของมนุษย์ที่มีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติโดยตรง แต่มนุษย์ส่วนใหญ่เน้นสร้างทำเป็นไม่รับรู้หรือรับเห็น และยังพยายามทำตนให้เหนือธรรมชาติ ปัจจุบันมนุษย์ขาดความยำเกรงในธรรมชาติเพราะความเจริญต่างๆ ได้เข้าไปแทรกซึมธรรมชาติในทุกๆ ที่ สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์เคยนับถือบูชาและยำเกรง เช่น เทพเจ้า ภูตผีจิตวิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งลึกลับต่างๆ ก็พลอยเสื่อมสลายไปด้วยซึ่งเรื่องเทพเจ้า ภูตผีจิตวิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งลึกลับต่างๆ อาจจะเป็นแค่จินตนาการของมนุษย์แต่สิ่งนี้ก็ช่วยปกป้องให้ธรรมชาติจากการรุกรานมาได้ในระยะหนึ่ง พอสิ่งนี้เสื่อมไปก็เปิดโอกาสให้มนุษย์ทำลายธรรมชาติได้โดยไม่หวั่นเกรง จากแนวคิดนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติโดยผ่านรูปผู้หญิงเป็นสื่อหลักในการสะท้อนเรื่องราว เพราะผู้หญิงเป็นสัญลักษณ์ของผู้ให้กำเนิด เฉกเช่นธรรมชาติคือผู้ให้กำเนิดสิ่งต่างๆ อีกทั้งรูปร่างรูปทรงของผู้หญิงนั้นจะให้ความสวยงาม อ่อนช้อยดูน่าสนใจ หลงใหลใฝ่ฝัน ละเมอ ซึ่งสอดคล้องกับภาพแนวเหนือจริง อีกทั้งผู้วิจัยได้สอดแทรกเรื่องราว เทพเจ้า ภูตผีจิตวิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งลึกลับต่างๆ ตามจินตนาการของผู้วิจัยเข้าไปในท่ามกลางธรรมชาติหลากหลายรูปแบบโดยมุ่งเน้นบรรยากาศและสถานที่ให้ดูลึกลับชวนพิศวง ในประเด็นเรื่องชุดสีนั้นได้ใช้สีขาวเป็นส่วนใหญ่เพื่อให้เกิดบรรยากาศที่แว้งว้าง ให้ดูเหมือนเป็นภาพฝันมากกว่าความจริง รองลงมาจะเป็นสีน้ำตาลซึ่งจำเป็นต่อองค์ประกอบส่วนใหญ่ซึ่งมีสีน้ำตาล เช่น รูปมนุษย์ ต้นไม้ โขดหินและผืนดิน และสีที่ใช้บ่อยรองลงมา คือ สีฟ้า เพราะส่วนใหญ่ของภาพจะเป็นลักษณะสถานที่ ที่ประกอบไปด้วยบรรยากาศท้องฟ้าที่ดูแว้งว้าง หรือแม้กระทั่งผืนน้ำ ในลักษณะสถานที่ตามอุดมคติตามจินตนาการของผู้วิจัย ส่วนประเด็นเทคนิคการระบายสีส่วนใหญ่ใช้เทคนิคการระบายแบบเรียบและกลมกลืน เพราะบรรยากาศส่วนใหญ่จะเป็นแบบกึ่งเหมือนจริง รองลงมาจะเป็นการระบายแบบไม่เกลี่ยให้กลมกลืนกันเพื่อให้ภาพเกิดระยะใกล้ไกลและให้ความรู้สึกมีชีวิตชีวาและความเคลื่อนไหว และเทคนิคที่ใช้น้อยรองลงมา คือ เทคนิคการกดและการพิมพ์ เพื่อสร้างพื้นผิวของภาพให้ดูมีมิติสมจริงสมจังมากขึ้น เช่น พื้นผิวของดวงดาวต่างๆ พื้นผิวของ ต้นไม้ ผืนดิน โขดหินและท้องฟ้าอีกด้วยประเด็นรูปแบบการตัดทอนนั้นผู้วิจัยมุ่งเน้นการตัดทอนรูปผู้หญิงให้ดูเรียบง่าย โค้งเหมือน

รูปทรงไข่มุกเพื่อสื่อให้เห็นการเกิดและความอุดมสมบูรณ์ ไม่นั้นรายละเอียดโดยแสดงทางลีลาท่าทางมากกว่า และพยายามตัดทอนองค์ประกอบต่างๆ ให้เกิดเป็นรูปร่างหรือรูปแบบที่แปลกประหลาดเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาและลักษณะศิลปะแบบเหนือจริง ประเด็นการจับภาพนั้นผู้วิจัยได้จัดภาพแบบลักษณะชายชวาเท่ากันโดยความรู้สึกเป็นส่วนใหญ่และมีเส้นนำสายตาเพื่อเชื่อมโยงกันทั้งภาพ

การสร้างสรรค์ผลงาน ครั้งที่ 1 จำนวน 4 ภาพ

ผู้วิจัยได้นำผลการสังเคราะห์ผลงานจิตรกรรมจำนวน 9 ภาพของศิลปิน มาสร้างสรรค์เป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้น จำนวน 4 ชิ้น ขนาด 70 x 100 เซนติเมตร นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญทางด้านทัศนศิลป์จำนวน 3 ท่าน คือ รองศาสตราจารย์เดชา ศิริเกษม ผู้ช่วยศาสตราจารย์สามารถ จับใจ และอาจารย์ไสว แก้วกล้า เพื่อเก็บข้อมูลตามเทคนิคแบบเดลฟายประยุกต์ พร้อมแบบสัมภาษณ์ ตามหัวข้อดังนี้ ได้แก่ เนื้อหา ชูคติ เทคนิคการระบายสี รูปแบบการตัดทอน และการจัดภาพ

ภาพที่ 1 ชื่อภาพ ผู้รอคอย เทคนิค สีอะคริลิก
ขนาด 70x100 เซนติเมตร

การสร้างสรรค์ภาพที่ 1 ชื่อภาพผู้รอคอยได้นำเสนอเนื้อหาเรื่องราวผู้หญิงกับจินตนาการในสิ่งลึกลับและให้ความรู้สึกชวนฝันประกอบไปด้วย รูปผู้หญิงในท่านอนตะแคงกึ่งกำลังขดตัว ท่วงท่าทำให้เกิดความรู้สึกกำลังเศร้าเหงาและเดียวดาย ซึ่งแทรกอยู่ท่ามกลางรูปภูเขาและต้นไม้

ที่ยืนต้นตายสองต้นและประกอบไปด้วยรูปทรงใบหน้าของมนุษย์ที่มีลักษณะคล้ายเทพเทวา กูตและวิญญาณต่างๆ ที่แทรกหรือสิ่งสถิตตามภูเขาต้นไม้ต่างๆ คล้ายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษาหรือเทพารักษ์ผู้คอยปกป้องขุนเขาและป่าไม้ ท่ามกลางบรรยากาศที่ดูเว้งว่างเงียบเหงา โดยรวมของภาพให้ความรู้สึกถึงความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติหรือความเชื่อเรื่องวิญญาณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตั้งแต่ครั้งบรรพกาล ภาพนี้ให้ความรู้สึกถึงลึกลับและมีความลึกลับวังเวงและชวนฝัน สื่อถึงผู้หญิงคือผู้ให้กำเนิด ความอุดมสมบูรณ์และความงามเฉกเช่นธรรมชาติคือผู้ให้กำเนิดทุกสรรพสิ่ง ที่มีความอุดมสมบูรณ์ จากภาพผู้วิจัยอยากสื่อถึงเมื่อครั้งอดีตกาลที่มนุษย์ยังยำเกรงต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเรื่องที่สมควรนับถือและเคารพบูชา หากความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เสื่อมสลายไป ธรรมชาติเลยถูกบุกรุกทำลายเร็วขึ้น ถึงแม้เรื่องนี้อาจจะเป็นเรื่องที่มองว่างมขย แต่อาจเป็นกุศโลบายอย่างหนึ่งที่จะช่วยปกป้องรักษาธรรมชาติให้อยู้อย่างยั่งยืนต่อไปได้

ภาพที่ 2 ชื่อภาพ พันธนาการ เทคนิค สีอะคริลิก
ขนาด 70x100 เซนติเมตร

การสร้างสรรค์ภาพที่ 2 ชื่อภาพพันธนาการได้นำเสนอรูปผู้หญิงกับจินตนาการในสิ่งลึกลับชวนฝัน ซึ่งเป็นรูปผู้หญิงกำลังนอนตรงกลางภาพซึ่งมีท่าทางที่เหนื่อยล้าในที่มีรูปร่างที่สมบูรณ์สวยงามใบหน้านั้นมีดวงตาดวงเดียวในลักษณะที่หลับใหล อยู่ท่ามกลางบรรยากาศต้นไม้และขุนเขา ด้านบนภูเขามีกุ่มต้นไม้ยืนต้นตาย มีนกกำลังบินจากไปให้ความรู้สึกสิ้นหวังดูน่าหดหู่ ด้านล่างมีรูปทรง

คล้ายใบหน้าผู้ชายแฝงอยู่ตามโชดหิน คล้ายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษาหรือเทพารักษ์ผู้คอยปกป้องขุนเขาและป่าไม้มีลักษณะใบหน้าที่ดูหมองเศร้า ท่ามกลางบรรยากาศที่ดูเว้งว่างเจียบเหงา และมีวัตถุคล้ายแท่งปูนซีเมนต์เชื่อมต่อหรือพันธนาการแขนและขาของผู้หญิงไว้รวมทั้งต้นไม้ที่อยู่ทางด้านล่างของภาพด้วย ผู้วิจัยได้สื่อความรู้สึกถึงผู้หญิงคือผู้ให้กำเนิด ความอุดมสมบูรณ์และความงามเฉกเช่นธรรมชาติผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งในโลกนี้ แต่ปัจจุบันนี้ธรรมชาติเหมือนบาดเจ็บและอ่อนล้าตามความรู้สึกของผู้วิจัยโดยใช้รูปผู้หญิงที่มีท่วงท่าอนที่เหนื่อยล้าอีกทั้งยังถูกพันธนาการด้วยวัตถุคล้ายแท่งซีเมนต์ที่สื่อถึงโลกวัตถุทุนนิยมของมนุษย์ผู้รุกรานและทำลาย ส่วนเส้นผมสีแดงของผู้หญิงที่แผ่ขยายดุจมีพลังลึกลับบางอย่างแฝงอยู่เพื่อให้รู้สึกว่าการล้างทางธรรมนั้นยังคงแฝงตัวอยู่ ซึ่งอาจจะปะทุเกรี้ยวกราด อาจเอาคืนมนุษย์ซักวันหนึ่งเมื่อหมดความอดทนจนถึงที่สุด บรรยากาศโดยรวมของภาพให้ความรู้สึกถึงความ เศร้า เหนื่อยล้า แฝงพลังลึกลับบางอย่าง มีความลึกลับและชวนฝัน

ภาพที่ 3 ชื่อภาพ ผู้เผ่าร่อ เทคนิค สีอะคริลิก
ขนาด 70x100 เซนติเมตร

การสร้างสรรคภาพที่ 3 ชื่อภาพผู้เผ่าร่อได้นำเสนอเรื่องราวผู้หญิงกับจิตนาการในสิ่งลึกลับและให้ความรู้สึกชวนฝัน เป็น รูปผู้หญิงสองคนยืนและนั่งอยู่ระหว่างกิ่งไต้พื้นดินและบนพื้นดินและมีต้นไม้แห้งๆ ไร่ใบเชื่อมต่อคล้ายๆ มีความสัมพันธ์ที่ลึกลับระหว่างกัน ท่วงท่าทำให้

เกิดความรู้สึกกำลังเศร้าและเดียดตาย โดยอยู่ท่ามกลางธรรมชาติที่ดูเว้งว่างให้ความรู้สึกหดหู่ สิ้นหวังและเดียดตาย ผู้วิจัยได้สื่อความหมายในภาพดังนี้ ผู้หญิงที่อยู่ในกรอบของต้นไม้ที่ดูเหมือนมีการเคลื่อนไหวก่อนหน้านี้แต่ตอนนี้มีแต่ต้นไม้และกิ่งก้านลักษณะบิดเบี้ยวคล้ายยืนตายซากแสดงถึงวัฏจักรของชีวิต เหมือนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของกาลเวลา ความสวยงามของผู้หญิงก็มีเปลี่ยนแปลงไปกับกาลเวลาเช่นกัน เปรียบได้เหมือนต้นไม้เกิดขึ้น เติบโต สวยงามและย่อยสลายไปในที่สุด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องธรรมชาติ

ภาพที่ 4 ชื่อภาพ ไมยราบนารี เทคนิค สีอะคริลิก
ขนาด 70x100 เซนติเมตร

การสร้างสรรคภาพที่ 4 ชื่อภาพไมยราบนารีได้นำเสนอเป็นภาพในลักษณะท้องทุ่งดอกไม้ไมยราบที่มีเป็นรูปผู้หญิงหลายคนกำลังยืนบิดเบี้ยวอยู่ในลักษณะเป็นก้านดอกของดอกไม้ไมยราบในส่วนศีรษะเป็นดอกของไมยราบที่กำลังเบ่งบาน ท่ามกลางบรรยากาศท้องฟ้าที่ดูเพื่อฝัน และยังมีตึกตึ๊งยักซ์ ที่กำลังเดินย่องเหยียบย่ำอยู่บนทุ่งดอกไม้ไมยราบแต่ดวงตานั้นจ้องมองไปยังดวงจันทร์ซึ่งลอยอยู่บนท้องฟ้า ภาพนี้ให้ความรู้สึกถึงความอ่อนไหวความบอบบางของผู้หญิงคล้ายลักษณะของต้นไม้ไมยราบที่จะตอบสนองเมื่อสิ่งที่มากระทบก็จะหุบใบในทันทีแต่ก็จะโชว์หนามแหลมเพื่อป้องกันภัยที่จะมารุกราน ในธรรมชาติก็เช่นกันหากมีภัยคุกคามมากๆ ธรรมชาติอาจจะปรับตัวหรือตอบโต้ เช่น ที่มีภัยพิบัติทางธรรมชาติอยู่บ่อยๆ ครั้งในปัจจุบันนี้

สรุปการสังเคราะห์คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญครั้งที่ 1

ผลการประเมินผลงานสร้างสรรค์ครั้งที่ 1 จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์เดชา ศิริเกษม ผู้ช่วยศาสตราจารย์สามารถ จับโจร และอาจารย์ไสว แก้วแก้ว

1. เนื้อหา ภาพที่ 2, 4 มีความสอดคล้องในลักษณะเนื้อหา แบบอย่างจิตรกรรมแบบเหนือจริงเพราะแสดงออกถึงความเพ้อฝัน มายา และแปลกประหลาด เช่น รูปทรงผู้หญิงให้ความรู้สึกแปลกประหลาด และภาพผู้หญิงหรือผู้ชายรวมอยู่ด้วยกันให้ความรู้สึกถึงความเหนือจริง ความคิดไม่หยุดนิ่ง ความคาดหวัง ล้วนเป็นสิ่งเพ้อฝัน ส่วนภาพที่ 1, 3 มีเนื้อหาพอใช้ ควรปรับปรุงลักษณะรูปทรงคนและต้นไม้มาใช้ในส่วนเนื้อหาให้มากกว่านี้ได้อีก

2. ชุดสี ภาพที่ 4 มีความสอดคล้อง ในลักษณะแบบจิตรกรรมแนวเหนือจริง การใช้สีที่คลุมโทนสีได้ดี บรรยากาศของสีดูผ่อนคลายมากขึ้น ความคิดไม่หยุดนิ่ง ส่วนภาพที่ 1, 2 และ 3 อยู่ในระดับพอใช้ ควรปรับปรุงในส่วนของสีบรรยากาศที่สามารถทำให้เกิดระยะของภาพ

3. เทคนิคการระบายสี ภาพที่ 4 มีความสอดคล้อง ในลักษณะภาพแบบเหนือจริง เทคนิคการระบายสี มีเทคนิคที่ไม่เยอะแต่ให้ความรู้สึกอิสระ และเคลื่อนไหว ภาพนี้มีเทคนิคการระบายสีที่เหมาะสม ส่วนภาพที่ 1, 2 อยู่ในระดับพอใช้มีเทคนิคหลากหลายดูน่าสนใจ และภาพที่ 3 ควรปรับปรุงเพิ่มเทคนิคให้มีความหลากหลายเทคนิคการระบายสีบางส่วนยังไปคนละทิศคนละอย่าง

4. การตัดแปลงตัดทอน ภาพที่ 1, 4 อยู่ในระดับพอใช้ โดยเฉพาะรูปผู้หญิงที่บิดพลิ้วให้ความรู้สึกได้ดี มีความแปลกใหม่ ส่วนภาพที่ 2, 3 การตัดแปลงตัดทอนรูปทรงยังอยู่ในระดับน้อย ปรับปรุงในส่วนของรูปผู้หญิงยังตัดทอนน้อยไปหน่อย

5. การจัดภาพ ภาพที่ 1, 4 มีความสอดคล้องเหมาะสม โดยเฉพาะท่าทางของผู้หญิง และการเขียนภาพตัดแตงที่ดูแปลกประหลาด ส่วนภาพที่ 2 อยู่ในระดับพอใช้ มีความหลากหลายและน่าสนใจ และภาพที่ 3 ยังไม่สอดคล้อง ควรปรับปรุงการจัดภาพให้ดูมีชีวิต ความลึก มีระยะและจุดนำสายตาของภาพ จะทำให้ภาพนี้ดูน่าสนใจยิ่งขึ้น

การสร้างสรรค์ผลงาน ครั้งที่ 2 จำนวน 2 ภาพ

ภาพที่ 5 ชื่อภาพ สู้จุดกำเนิด เทคนิค สีอะคริลิก
ขนาด 100 x 120 เซนติเมตร

การสร้างสรรค์ภาพที่ 5 ชื่อภาพสู้จุดกำเนิดเป็นภาพที่มีผู้หญิงอยู่ในท่านั่งสามคนอยู่ในทุ่งดอกไม้ริมทะเลเหมือนรอคอยอะไรสักอย่างและสวมหน้ากากสีขาวที่ดูน่าสงบส่วนใต้ใบหน้านั้นซ่อนดวงตาที่มีลักษณะลึกลับซ่อนเร้นความรู้สึกประหลาดลึกลับบางอย่างไว้ ตรงกลางภาพมีรูปคนผสานกับกระดองเต่ากำลังขยับไขว่ไขว่แหวกว่ายอยู่กลางอากาศเหมือนการคุ้มครองดูแลการกำเนิด ในส่วนของท้องฟ้านั้นมีรูปใบหน้าหญิงและชายเชื่อมต่อกันคล้ายเทพเทวาแทรกอยู่ตามก้อนเมฆหันหน้ามาเบื้องล่างเหมือนคอยดูแลหรือคอยรับรู้ โดยรวมเนื้อหาของภาพให้ความรู้สึกเงืงว้าง มีความคิดไม่หยุดนิ่ง ความคาดหวัง การรอคอย การกำเนิด ซึ่งล้วนให้ความรู้สึกถึงสิ่งเพ้อฝันที่แปลกประหลาดและเชื่อมโยงสู่การให้ความหมายต่อการให้กำเนิดสรรพสิ่ง ให้ความรู้สึกถึงสิ่งลึกลับของจักรวาล ต้นกำเนิดสิ่งมีชีวิตและความสัมพันธ์ต่อธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่

ภาพที่ 6 ชื่อภาพ คินสู่ธรรมชาติ เทคนิค สีอะคริลิก
ขนาด 100 x 120 เซนติเมตร

การสร้างสรรคภาพที่ 6 ชื่อภาพคืนสู่ธรรมชาติ ในภาพนี้มีรูปทรงผู้หญิงและธรรมชาติเป็นเนื้อหาหลัก มีผู้หญิงอยู่ในท่านั่งบนก้อนเมฆ ท่าทางกำลังจะเอื้อมไขว่คว้าอะไรซักอย่างและสวมหน้ากากสีขาวที่ดูนิ่งสงบ ส่วนใต้ใบหน้านั้นซ่อนดวงตาที่มีลักษณะลึกลับซ่อนเร้นความรู้สึกประหลาดลึกลับบางอย่างไว้ ตรงกลางภาพมีรูปบานประตูซึ่งรายล้อมไปด้วยดวงดาวที่สามารถมองทะลุไปยังหมู่ดาวหรือกาแล็กซีอื่นๆ ได้ ในส่วนของท้องฟ้าหรือกลุ่มเมฆด้านขวาของภาพนั้นมีรูปใบหน้าหญิงและชายเชื่อมต่อกันคล้ายเทพเทวาแทรกอยู่ตามก้อนเมฆหันหน้าไปรูปผู้หญิงเหมือนคอยดูแลหรือคอยรับรู้โดยรวมเนื้อหาของภาพให้ความรู้สึกเหนือธรรมชาติ มีความคิดไม่หยุดนิ่ง ความเคลื่อนไหว ความคาดหวัง การรอคอยและมหัศจรรย์ ให้ความรู้สึกถึงสิ่งลึกลับของจักรวาล ต้นกำเนิดสิ่งมีชีวิตและความสัมพันธ์ซึ่งจะหมุนวนคืนสู่ธรรมชาติและ ความหมายของการเกิดการดับของชีวิต

สรุปการสังเคราะห์คำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญครั้งที่ 2

ผลการประเมินผลงานสร้างสรรค์ครั้งที่ 2 จากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์เดชา ศิริเกษม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สามารถ จัปโจจร และอาจารย์ไสว แก้วกล้า ได้รับฉันทามติให้ภาพผลงานชิ้นที่ 6 เป็นภาพผลงานที่มีความตรงในเนื้อหาและเป็นไปตามประเด็นที่ศึกษามากที่สุด โดยให้เหตุผลดังนี้ อาจารย์ไสว แก้วกล้าได้ให้เหตุผลที่เลือกภาพที่ 6 เพราะว่าการจัดภาพน่าสนใจ สีสันสดใส และมีความกล้าที่จัดองค์ประกอบที่แตกต่างจากภาพอื่น ๆ ก่อนหน้านี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เดชา ศิริเกษม ได้ให้เหตุผลที่เลือกภาพที่ 6 เพราะทำให้ความรู้สึกต่อผู้ชมได้ดี ให้ความรู้สึกเพื่อฝัน และจินตนาการได้ดีกว่าภาพที่ 5 และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สามารถ จัปโจจรได้ให้เหตุผลที่เลือกภาพที่ 6 เพราะว่องค์ประกอบมีการจัดภาพดูแล้วตอบโจทย์มิติแห่งความเหนือจริงได้ เรื่องสีและรูปทรงรวมทั้งรูปแบบมีเอกภาพในชิ้นงาน

อภิปรายผล

1. มักซ์เอนสต์ ซาลวาดอร์ดาลี และเรเน มากริตต์ ศิลปินที่มีแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน ในแบบเหนือจริงที่หลากหลาย แต่ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาภาพที่มี

รูปผู้หญิงเป็นสื่อการแสดงออกเป็นหลัก ซึ่งศิลปินทั้งสองท่านนี้ได้ใช้เนื้อหาและรูปแบบของผู้หญิงมานำเสนอในแบบศิลปะแนวเหนือจริงมากมาย โดยการนำเสนอความคิดจากจินตนาการในรูปแบบเหนือจริงแต่ก็ยังอยู่ในลักษณะรูปร่างที่ยังคงความงาม คือ ยังคงใช้รูปผู้หญิงสื่อถึงความงามเป็นหลักอยู่ สีที่ใช้ก็เป็นลักษณะกึ่งเสมือนจริงไม่ฉูดฉาดหรือหวือหวามากเกินไป เทคนิคนั้นส่วนใหญ่จะเป็นแบบเกลียวเรียบและกลมกลืน และสถานที่ต่างๆ นั้นเป็นสถานที่ที่ไม่มีอยู่จริงหรือถูกตัดแปลงจากสภาพจริงไปมาก และส่วนใหญ่จะเน้นการจัดภาพให้มีลักษณะลึก หรือไกลออกไป แลดูเว้งว่างเป็นดินแดนลึกลับ เพื่อฝันและมหัศจรรย์ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอัฐพร นิรมลชัยแก้ว (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา สาระแห่งการเปลี่ยนแปลงของชีวิต สังหาร ความเปลี่ยนแปลงของชีวิต การเสื่อมสลายของร่างกาย

ผลการสังเคราะห์ประเด็นที่ศึกษา เนื้อหา ชุดสี เทคนิคการระบายสี รูปแบบการตัดทอนและหลักการศิลปะ ทำให้ได้รับความรู้ที่จะนำไปสร้างสรรค์ผลงานตามที่สุดชั้นชัยประสาธน์ (2539 : 157) ได้กล่าวไว้ว่า การนำเอาภาพความฝันมาสานกับความความเป็นจริงหรือปะติดปะต่อกันอย่างเสรี ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งของเซอร์เรียลลิสม์ กับงานวิจัยของกนกพรธม เถาทอง (2545 : บทคัดย่อ) ซึ่งได้ศึกษาที่มาของแนวคิด เทคนิควิธีการ ตลอดจนรูปแบบวิธีการสร้างสรรค์ผลงานของศิลปินกลุ่มเซอร์เรียลลิสม์ ที่พบว่า เป็นรูปแบบเหนือจริงมีหลักการความเป็นจริงมาก ใช้เนื้อหาของภาพเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม มิติลวงตาในธรรมชาติ ทิวทัศน์ทะเล ความเชื่อของพลัทธิธรรมชาติ ของทะเลที่ลึกลับด้วยเสน่ห์ บรรยากาศให้อารมณ์โปร่งสบาย ความชุ่มเย็นสดใสแผ่ไปทั่วด้วยพลังแห่งความงามจากองค์ประกอบ

2. การสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริง ด้วยสีอะคริลิกบนผ้าใบของผู้วิจัยจำนวน 6 ภาพ เป็นการนำผลการวิเคราะห์มาสร้างสรรค์โดยปรับให้เข้ากับแนวคิดของผู้วิจัยที่นำเสนอเรื่องความรู้สึก จิตใต้สำนึก ในเนื้อหาที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติโดยสื่อผ่านรูปร่างรูปทรงของผู้หญิงที่สื่อถึงต้นกำเนิดการเห็นคุณค่า ประโยชน์และความยำเกรงต่อธรรมชาติแต่ก็แฝงไปด้วยเรื่องของความงามและประกอบไปด้วยภาพเทพเจ้า ภูตผี จิตวิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และสิ่งลึกลับต่างๆ โดยสื่อให้รู้สึก ลึกลับ พิศวงและมหัศจรรย์

อย่างไรก็ตามผลงานสร้างสรรค์วิทยานิพนธ์ทั้ง 6 ภาพ ได้สื่อถึงผู้หญิงและธรรมชาติในลักษณะต่างๆ ที่หลากหลาย โดยเน้นความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน ให้เห็นคุณค่าต่อธรรมชาติและเน้นเรื่องราวที่เพื่อฝันในลักษณะของงานในแบบศิลปะแนวเหนือจริง ซึ่งสามารถสร้างจินตนาการ ต่อผู้ชมและเกิดสุนทรียภาพในการรับชม ซึ่งผลงานจิตรกรรมของศิลปิน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดนี้ ล้วนมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ในทุกประเด็น เนื้อหาในการสร้างสรรค์ผลงาน จิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริง กรณีศึกษาผลงานจิตรกรรม ของมักซ์ เอ็นสต์ ซาลวาดอร์ ดาลี และเรเน มากริตต์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

จากผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “จิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริง กรณีศึกษาผลงานจิตรกรรม มักซ์เอ็นสต์ ซาลวาดอร์ ดาลี และเรเน มากริตต์” มีข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติดังนี้

1. ผลงานจิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริง เนื้อหา ชุดสี เทคนิคการระบาย รูปแบบการตัดทอน และการจัดภาพ สามารถถ่ายทอดสื่อสารเรื่องราว แสดงอารมณ์ความรู้สึกและสามารถสื่อถึงเนื้อหาเรื่องราวต่างๆ ได้

2. การสร้างสรรค์ผลงานในครั้งนี้ ผ่านกระบวนการเทคนิคเดลฟายประยุกต์ (Applied Delphi Technique) ซึ่งมีประสิทธิภาพที่น่าพอใจ การพบผู้เชี่ยวชาญอย่างสม่ำเสมอ และจำนวนหลายครั้งส่งผลให้งานมีคุณภาพ ทำให้ผู้คนที่ทั่วไปที่ได้สัมผัสมีสุนทรียภาพ

3. การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เริ่มต้นสัมภาษณ์ ควรอธิบายถึงประเด็นคำถามที่ศึกษา ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ชัดเจนที่สุด เพื่อไม่ให้ผู้เชี่ยวชาญอธิบายเกินขอบเขตของคำถาม เนื้อหาและประเด็นที่กำหนดไว้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งต่อไปควรทดลองจัดองค์ประกอบในรูปทรงอื่น ให้ดูลึกลับมีมิติ และควรเพิ่มปริมาณของสีจะช่วยให้งานมีความหนักแน่นสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ควรทดลองใช้สีตรงข้ามมาใช้เพิ่มเติมจะทำให้งานดูมีความน่าสนใจเพิ่มขึ้น นำเสนอแนวคิดและมุมมองใหม่ๆ และลองสอดแทรกรูปแบบความเป็นไทยเข้าไปด้วย จะทำให้งานดูร่วมสมัยยิ่งขึ้น จากการศึกษาผลงานครั้งที่ 2 จิตรกรรมรูปผู้หญิงแบบศิลปะเหนือจริง กรณีศึกษาผลงานจิตรกรรม มักซ์เอ็นสต์ ซาลวาดอร์ ดาลี และเรเนมากริตต์

ได้รับฉันทามติจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านให้ภาพเครื่องมือชิ้นที่ 6 เป็นภาพที่มีความตรงในเนื้อหาและเป็นไปตามประเด็นที่ศึกษามากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กนกพรรณ เกาทอง. (2545). *กรณีศึกษาผลงานจิตรกรรมของศิลปินกลุ่มเซอร์เรียลลิสม์*. ปริญญาโท. ศป.ม.ทัศนศิลป์: ศิลปะสมัยใหม่. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. (2543). *การวิจัยทางศิลปะ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- “น.ณ.ปากน้ำ พื้นหลังศิลปินละแวกหน้าพระลาน” ใน *โลกหนังสือ* ป.3 ฉ.7 เมษายน 2523.
- บุศรินทร์ คำหู่. (2545). *ประวัติศาสตร์สากล*. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
- สดชื่น ชัยประสาน. (2539). *จิตรกรรมและวรรณกรรมแนวเซอร์เรียลลิสม์ในประเทศไทย 2507-2527*. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- อัฐพร นิมมาลัยแก้ว. (2548). *สาระแห่งการเปลี่ยนแปลงของชีวิต*. สาขาวิชาจิตรกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บทบาทนางโขน: สีสันแห่งการแสดงโขน

The Role of Female Khon Characters: Making Khon Performances More Spectacular

พัชรินทร์ สันติอัครวรรณ¹ / ผุสดี หลิมสกุล²

Phatcharin Suntiatchawan / Phusadee Limschoon

¹ สาขาวิชานาฏยศิลป์ไทย ภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Thai Theater Dance Program, Department of Thai Theater Dance, Faculty of Fine and Applied Arts,
Chulalongkorn University

² ภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Department of Thai Theater Dance, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “นางโขน : สีสันแห่งการแสดงโขน” เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์หลักสูตร ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานาฏยศิลป์ไทย เรื่อง “นาฏยลักษณะของนางโขน” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์นาฏยลักษณะของตัวนางโขน การแสดงโขนเรื่อง รามเกียรติ์ โดยมุ่งเน้นบทบาทนางโขนที่เป็นตัวเอกของเรื่องและของตอน รวมทั้งวิเคราะห์ประวัติศาสตร์และบริบททางสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนาฏยลักษณะของตัวนางโขน วิจัยดำเนินการวิจัยใช้วิธีค้นคว้าข้อมูลจากบทพระราชนิพนธ์และบทโขนฉบับกรมศิลปากร การชมการแสดงโขน การเข้าร่วมสัมมนาวิชาการ และวิเคราะห์บทบาทความสำคัญของนางโขนที่มีต่อการแสดงโขน ผลการวิจัยพบว่า บทบาทนางโขนเป็นตัวสร้างสีสันให้แก่ การแสดงโขน 5 ประการ ได้แก่ 1) ผู้จุดชนวนปัญหา 2) ผู้ช่วยคลี่คลายปัญหา 3) ผู้ผ่อนคลายภาวะสงคราม 4) ผู้สร้างสุนทรียรสทางการแสดง และ 5) ผู้เสริมอารมณ์บุรุษเพศ บทบาทนางโขนจึงเป็น “ตัวชูโรง” ที่เสริมเรื่อง สร้างบรรยากาศและให้orrodrสให้แก่การแสดงโขนของไทยให้สนุกสนานชวนติดตามยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : รามเกียรติ์ โขน นางโขน นาฏยลักษณะของนางโขน

Abstract

The article “The Role of Female Khon Characters: Making Khon Performances More Spectacular” is a part of the doctoral dissertation in the Thai Dance program entitled “Performances of female characters in the Khon masked drama”. The article aims to analyze the classical dance features of female characters in the the Ramakien focusing on the role of female characters who are the main characters of the work and of the particular episodes. It also presents an analysis of the history and social contexts in the way that pertains to the classical dance features of the female khon characters. It employs the research methodology to emphasize the royal composition and the Department of Fine

Arts' Khon texts. The research findings show that the female Khon characters are able to enliven the performance in five ways – as instigators of the problem; as the person who solves or alleviates the problem; as the person who alleviates stressful situations during times of war; as the person who creates aesthetic qualities to the performance; and as the person who enhances male power and charisma. The role of the female khon characters is therefore a “dramatis personae” that helps enhance the story by intensifying the atmosphere and flavor of the Thai khon performance making it more fun to watch and to follow.

Keywords: Ramakien, Khon, female Khon characters, performance of female characters in the Khon masked drama

บทนำ

โขน เป็นมหรสพชั้นสูงประจำชาติไทยมาแต่ครั้งบรรพกาล เรื่องรามเกียรติ์ได้รับการนำมาใช้เป็นบทสำหรับการแสดงโขน ซึ่งมุ่งเน้นการยกทัพจับศึกของฝ่ายบุรุษเพศ ได้แก่ พระ ยักษ์ และลิง และการสอดแทรกคุณธรรม “ธรรมะย่อมชนะอธรรม” การศึกสงครามระหว่างฝ่ายพลับพลาและฝ่ายลงกาในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์มีความสลับซับซ้อนและชิงไหวชิงพริบกันตลอดเวลา ประกอบกับด้วยความยาวของเรื่อง จึงทำให้มีตัวโขนในบทบาทต่างๆสลับกันออกมาสร้างปมปัญหาและคลี่คลายปัญหาตลอดทั้งเรื่อง แม้ว่าเรื่องราวรามเกียรติ์จะมีสถานการณ์เกี่ยวกับบุรุษเพศเป็นจำนวนมาก แต่ถูกสลับคั่นด้วยบทบาทของนางโขน ซึ่งเป็นบทบาทของสตรีเพศที่มีความสำคัญแทรกอยู่ในเนื้อเรื่องตอนต่าง ๆ ซึ่งเป็นบทบาทที่สร้างสีสันแห่งการแสดงโขนไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบทบาทของบุรุษเพศ และมีประเด็นที่ควรค่าแก่การศึกษาวิเคราะห์หลายประการ การนำบทบาทนางโขนมาเป็นผู้ดำเนินเรื่องนั้นสะท้อนการดำรงชีวิตอยู่แบบสังคมที่ต้องมีทั้งฝ่ายบุรุษเพศและสตรีเพศเป็นตัวขับเคลื่อนวิถีชีวิตไปด้วยกัน ซึ่ง

สะท้อนอยู่ทั้งในวรรณกรรมเรื่อง รามเกียรติ์และการแสดงโขน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์นาฏยลักษณ์ของตัวนางในการแสดงโขนเรื่อง รามเกียรติ์ โดยมุ่งเน้นบทบาทนางโขนที่เป็นตัวเอกของเรื่องและของตอน รวมทั้งวิเคราะห์บริบททางสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับนาฏยลักษณ์ของตัวนางโขน

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยมุ่งศึกษานาฏยลักษณ์และรายละเอียดเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของนางโขนตามแบบฉบับของกรมศิลปากร โดยมุ่งศึกษาแบบแผน นาฏยลักษณ์ของตัวนางทุกบทบาทในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ และให้ความสำคัญต่อตัวนางโขนที่มีบทบาทสำคัญในฐานะนางเอกและนางตัวเอกทั้งของเรื่องและของตอน ดังนี้

1. นางฟ้า กรณีศึกษา พระอุมมา
2. นางมนุษย์ กรณีศึกษา นางมณโฑ
3. นางยักษ์ กรณีศึกษา นางสามนักษาและนางเบญจกาย
4. นางลูกครึ่ง กรณีศึกษา นางสีดา และนางสุพรรณมัจฉา

วิธีดำเนินการวิจัย

ในส่วนของการวิเคราะห์ความสำคัญของบทบาทนางโขน ในฐานะผู้สร้างสีสันแห่งการแสดงโขน ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. ค้นคว้าบทบาทของนางโขนในการดำเนินเรื่องโขนตอนต่างๆ โดยศึกษาจากบทพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ ฉบับกรุงธนบุรี และฉบับรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ 2 รัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 6 รวมทั้งบทโขนฉบับกรมศิลปากร
2. วิเคราะห์การแสดงบทบาทนางโขนที่สำคัญจากการชมการแสดงโขนตอนต่างๆ ที่จัดโดยกรมศิลปากร
3. เข้าร่วมการอบรมสัมมนาวิชาการเรื่องรามเกียรติ์ และโขน ที่จัดโดยกรมศิลปากร ศูนย์วัฒนธรรม

แห่งประเทศไทย และสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ อาทิ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น

4. วิเคราะห์บทบาทของนางโชนที่สร้างสีสัน ให้แก่การแสดงโชนของไทย และเรียบเรียงเป็นงานวิทยานิพนธ์และบทความวิจัย

5. เผยแพร่บทความลงในวารสารวิชาการระดับชาติที่มีผู้ประเมิน

ผลการวิจัย

บทบาทนางโชนเป็นบทบาทที่มีความสำคัญต่อการแสดงโชนหลายประการ ในพระราชนิพนธ์ บทละครเรื่อง รามเกียรติ์ ปรากฏบทบาทนางโชนถึง 69 ตัว และเมื่อนำมาจัดเป็นการแสดงโชน บทบาทนางโชนในฐานะตัวเอกมีอยู่หลายบทบาท กระจายอยู่ตลอดการดำเนินเรื่อง และเป็นบทบาทที่สร้างสีสันและดำเนินเรื่องให้การแสดงโชนมีความพลิกผัน ตื่นเต้น และคลี่คลายในที่สุด โดยผู้วิจัยจะขอแบ่งบทบาทของนางโชนออกเป็นลักษณะสำคัญต่างๆ ดังนี้

1. ผู้จุดชนวนปัญหา

โครงสร้างของการแสดงโชนเรื่อง รามเกียรติ์ของไทยมีความยาวมาก เนื่องจากวรรณกรรมต้นฉบับมีความยาวและสลับซับซ้อน รวมทั้งมีปมปัญหาทั้งใหญ่และย่อยตลอดทั้งเรื่อง อันเป็นลักษณะของมหากาพย์ที่รามเกียรติ์ของไทยได้รับอิทธิพลมาจากรามายณะของอินเดีย หากจะกล่าวถึง ปมปัญหาใหญ่ของการแสดงโชนเรื่อง รามเกียรติ์อยู่ที่การที่ทศกัณฐ์ลักนางสีดาไปยังกรุงลงกา แล้วพระรามผู้เป็นสวามีติดตามไปสังหารทศกัณฐ์และเผ่าพญายักษ์เพื่อชิงนางสีดาคืน ในระหว่างการเดินทางยกทัพของพระรามไปติดตามนางสีดาคืนนั้นมีปมปัญหาย่อยซ้อนอยู่ระหว่างทางมากมาย ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างบทบาทนางโชนที่สำคัญที่อยู่ในฐานะผู้จุดชนวนปัญหา ได้แก่ นางสำนักราช เมื่อนางสำนักราชเกี่ยวพาราสีพระรามไม่สำเร็จ และถูกพระลักษมณ์ตัดสินสสินมื่อ ด้วยความเจ็บแค้นจึงไปทูลยุยงให้ทศกัณฐ์ช่วงชิงนางสีดามาเป็นชายา จนเป็นชนวนเหตุให้เกิดศึกสงครามที่ทาลายไพร่พลโดยเฉพาะฝ่ายลงกา จนแทบสิ้นเผ่าพันธุ์ อีกทั้งยังเป็นที่มาของการแสดงโชนชุดสำนักราชก่อก๊ก เป็นต้น

2. ผู้ช่วยคลี่คลายปมปัญหา

ปมปัญหาที่เกิดขึ้นในการแสดงโชนส่วนใหญ่เกิดจากฝ่ายบุรุษเพศที่ไม่ดำรงมั่นอยู่ในศีลธรรมจรรยา บทบาทนางโชนจึงมีหน้าที่ที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการช่วยคลี่คลายปมปัญหาหรือสถานการณ์ให้หมดปัญหาหรือเบาบางลง อาทิ นางมณโฑช่วยทศกัณฐ์และฝ่ายลงกาด้วยการประกอบพิธีหุงน้ำทิพย์ หรือให้น้ำนมแก่อินทรชิตเมื่อต้องครุ รวมทั้งช่วยเจรจาแก่ทศกัณฐ์ให้คืนนางสีดาแก่พระรามไปเพื่อมิให้เสียราชวงศ์ สหายและไพร่พลฝ่ายยักษ์ หรือในบางกรณี บทบาทนางโชนเป็นทั้งผู้สร้างปมปัญหาและคลี่คลายปัญหาด้วยตนเอง เช่น ตอนพระอุมาสาปหนุมานที่เข้าไปหักสวนขวัญ เมื่อหนุมานทูลขอมาลาโทษก็เกิดความสงสารจึงให้พระแก้วกับหนุมานว่า เมื่อใดที่พระนารายณ์ (พระราม) มาลูบหัวจรดหาง หนุมานก็จะพ้นคำสาป เป็นต้น

3. ผู้ผ่อนคลายภาวะสงคราม

การยกทัพจับศึกของการแสดงโชนเรื่อง รามเกียรติ์เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยตลอดการแสดงสถานการณ์ในการรบเป็นสถานการณ์ที่ต้องชิงไหวชิงพริบ มีกลศึก และประหัตประหารศัตรูตลอดเวลา ย่อมทำให้เรื่องราวเกิดความตึงเครียด ซึ่งในการแสดงโชนจำเป็นต้องมีฉากหรือสถานการณ์ที่ชะลอเรื่องราวให้ช้าลงเพื่อผ่อนคลายความเข้มข้นของการทำสงคราม บทบาทนางโชนที่แทรกอยู่ในตอนต่างๆ ของเรื่องจะเป็นสีสันที่เข้ามาช่วยเสริมบรรยากาศให้มีความสนุกสนาน ความอ่อนหวานของสตรีเพศทำให้บทบาทของบุรุษเพศมิได้เต็มไปด้วยความเคร่งเครียดและดุเดือดตลอดเวลา อาทิ การแสดงโชน ตอน นางลอย เมื่อนางเบญกายได้รับอภัยโทษที่ปลอมตัวเป็นนางสีดาแก้งตายลอยทวนน้ำมาเพื่อลวงพระราม พระรามทรงบัญชาให้หนุมานไปส่งนางเบญกายที่ชานกรุงลงกา แม้ว่านางจะมีความผิดขั้นหนัก แต่ด้วยความงดงามของนาง ทำให้หนุมานเกิดความประดีพิศแล้วเกี่ยวพาราสีจนได้นางเบญกายเป็นชายา และต่อมานางเบญกายได้คลอดบุตรชาย ชื่อ อสุรผัด รวมทั้งการแสดงโชน ตอน จองถนง เมื่อหนุมานจับนางสุพรรณมัจฉาที่สั่งให้เหล่าบิราลปลาทักษ์กินขนิพินที่ฝ่ายพลับพลาใช้ทำถนงข้ามมหาสมุทรไปถึงได้ หนุมานควรจะสังหารนางเนื่องจากเป็นฝ่ายศัตรู แต่ในที่สุดหนุมาน

กลับหลงใหลในความงามของนางสุพรรณมัจฉาจนได้นางสุพรรณมัจฉาเป็นชายา และให้กำเนิดบุตรชายชื่อ มัจฉานูที่เกิดแต่หนูมาน และมีบทบาทในการดำเนินเรื่องในตอนต่อไป สะท้อนภูมิปัญญาของผู้ประพันธ์เรื่องรามเกียรติ์

ที่สามารถสอดแทรกบทนางโขนที่ช่วยผ่อนคลายให้การดำเนินเรื่องในสถานการณ์ศึกที่เข้มข้นมีบรรยากาศที่ดีขึ้นและยังสามารถผูกเรื่องราวให้กำเนิดบทบาทใหม่ที่เชื่อมโยงไปยังเหตุการณ์ภายภาคหน้าได้อย่างแนบเนียน

ภาพประกอบ 1 การแสดงโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ตอน หนูมานจับนางสุพรรณมัจฉา
นางสุพรรณมัจฉา รับบทบาท โดย รองศาสตราจารย์ผู้สดี หลิมสกุล
หนูมาน แสดงโดย อาจารย์วิโรจน์ อยู่สวัสดิ์
แสดงเนื่องในงาน The second Indian Ocean Festival Perth ณ ประเทศออสเตรเลีย
28 พฤศจิกายน – 9 ธันวาคม 2527
ที่มา : สื่อบัตรการแสดง “Thai National Dance Troupe”
The second Indian Ocean Festival Perth, Western Australia

4. ผู้สร้างสุนทรียรสทางการแสดง

บทบาทตัวนางโขนเป็นบทบาทของสตรีเพศ จึงมีการแสดงตามแบบแผนการแสดง กระบวนท่ารำ กิริยาอาการ และการแสดงอารมณ์แบบอิสตรี อีกทั้งธรรมเนียมประเพณีในการแสดงโขนซึ่งเดิมเป็นเครื่องราชูปโภคของพระมหากษัตริย์ แบบแผนการแสดงกระบวนท่ารำจึงได้รับการขัดเกลาปรับปรุงให้มีความวิจิตรประณีต โดยเฉพาะบทบาทนางโขนที่เป็นตัวเอกของเรื่องและของตอน จะมีกระบวนรำอวดฝีมือที่ได้อิทธิพลมาจากการแสดงละครใน

เข้ามาผนวกรวมอยู่ในการแสดงโขนด้วย ทำให้เพิ่มสุนทรียรสให้กับผู้ชมที่ได้ชมการแสดงโขน และเป็นช่วงการแสดงที่เปิดโอกาสให้ตัวเอกได้แสดงฝีมือประเภทรำเดี่ยวและรำคู่ที่กอบปรด้วยกลเม็ดเด็ดพรายทางการแสดงชั้นสูงอีกด้วย โดยสุนทรียรสของบทบาทนางโขนมีที่มาจากบทประพันธ์เรื่องรามเกียรติ์ ที่เป็นเครื่องกำหนดให้นางโขนมีการแสดงตามบท สร้างความงามให้ปรากฏแก่การแสดงโขน โดยผู้วิจัยขอยกตัวอย่างบทที่สร้างสุนทรียรสให้แก่การแสดงในบทบาทของนางโขน ดังนี้

ตัวอย่างบทพระราชมโหมนางสีดา

ชมโหม

“ลดองค์ลงเหนือบัลลังก์แก้ว
นั่งชิตพิศโหมนางเหวี
งามพักตร์ดั่งดวงศศิธร
งามเนตรดั่งเนตรมฤคา
งามโอษฐ์โอษฐ์เอี่ยมดั่งจะแย้ม
งามจรติกิริยาวิลาวัณย์
ยิ่งพิศยิ่งพิศวาสกลุ่ม
แสนรักสุดรักวานิดา

ผ่องแผ้วฤทัยเกษมศรี
มีศรีเสาวภาคย์จำเริญตา
งามขนงกงงอนดั่งเลขา
งามนาสิกแฉล้มงามกรรณ
งามทั้งสองแก้มงามถัน
สารพันพร้อมพร้อมทั้งกายา
ให้รูมิ่งในความเสนาหา
จึงมีบัญชาตรัสไป ฯ”

(กรมศิลปากร, 2540 : 317)

บทบาทนางโขนทั้งแบบโบราณที่ใช้ผู้ชายแสดง และแบบปัจจุบันที่ใช้ผู้หญิงแสดงล้วนแล้วแต่ต้องคัดสรร ผู้แสดงที่มีรูปลักษณ์งดงามตรงตามบทบาท โดยเฉพาะ บทบาทของนางฟ้า นางมนุษย์ และนางลูกครึ่ง ใบหน้า สวยงาม รูปร่างสมส่วน มีผิวพรรณดี และมีจรติกิริยาที่ สงบ สง่า และสำรวม เมื่อบทประพันธ์ได้กำหนดลักษณะ ของตัวนางสีดาผู้เป็นนางเอกของเรื่อง รามเกียรติ์ให้มีความงดงามหมดจดอย่างยิ่ง ทำให้ในการแสดงโขนจำเป็นต้องสรรหาผู้ที่มีรูปลักษณ์งดงามตามบทประพันธ์มาฝึกหัด การรำร่ายและบทบาทเป็นนางสีดา ซึ่งความงามทางสรีระ ใบหน้า และบุคลิกภาพย่อมสร้างสุนทรียรสให้แก่ผู้ชมการแสดงโขนนับตั้งแต่นางสีดาปรากฏตัวบนเวทีการแสดง

ภาพประกอบ 2 รูปลักษณ์ของผู้แสดงบทบาทนางสีดา ในการแสดงโขนเรื่อง รามเกียรติ์ ของกรมศิลปากร นางสีดา แสดงโดย นางนาฎยา รัตนศึกษา
ที่มา : กรมศิลปากร, โขน อัจฉรียานาฏกรรมสยาม

ตัวอย่างบทรำลงทรงเครื่องของนางมณฑาเพื่อเข้าพิธีหุงน้ำทิพย์

ร่าย

“เมื่อนั้น
เสด็จจากแท่นรัตนรุจี
นวลนางมณฑาโคมเหลือ
จรลีมาสรงวาริน
ฯ ๒ คำ ๑ เสมอ

ชมตลาด

นั่งเหนือเตียงสุวรรณผ้นขนอง
ข้าระรดหมดหมองมลทิน
ทรงภูษาเนื้อดีสีเสือด
สไบหน้าเจียรระบาดตาดเงินเงา
ห้อยห่วงกมลสลึงวาลถัก
ถือประจำคำรวมอินทรีย์
อาบละอองสุหร่ายสายสินธุ์
สุคนธ์ธารประทีนกลิ่นเกลา
เขียนลายทองเทศฉลุเฉลา
ผูกขงาห่อเกล้าเมาลี
จุนเจิมเฉลิมพักตร์ผ่องศรี
ตั้งนางดาบสินีลีลา ฯ”

(พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, 2553 : 422)

บทลงทรงเครื่องในพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์เป็นลักษณะเฉพาะที่น่าสนใจประการหนึ่ง ที่สร้างสุนทรีย์รสในการอ่านวรรณกรรม และนำไปสู่การนำบทลงทรงเครื่องมาใส่กระบวนการทำลีลารำ จนเกิดชุดการแสดงประเภทรำลงทรงเครื่องของตัวเอง ซึ่งบทที่นำมาเป็นตัวอย่างนี้เป็นบทรำลงทรงเครื่องของนางมณฑา เนื้อหาของบทร้อยบรรยายรายละเอียดและลักษณะการสวมใส่เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ ศิราภรณ์ ที่มีควมวิจิตรประณีต เมื่อปรมาจารย์ทางด้านนาฏศิลป์ไทยใส่กระบวนการและปรับปรุงทำรำตามบทร้อย กระบวนท่าในการรำลงทรงเครื่องจึงมีความงดงามกลมกลืน อีกทั้งยังเสริมความงดงามด้วยเครื่องแต่งกายที่เลียนแบบมาจากเครื่องต้นของพระมหากษัตริย์ การเลือกใช้วัสดุ ตัดเย็บ และปักกรองด้วยกรรมวิธีเฉพาะ เมื่อปรากฏบนเวที จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้แสดงบทบาทนางโขนมีความงดงามน่าชมมากยิ่งขึ้น จนสามารถนำมาเป็นตัวอย่างของการแสดงรำอวดฝีมือของตัวเองในการแสดงโขนที่ให้สุนทรีย์รสและเน้นความสำคัญของบทบาทตัวเองให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

ภาพประกอบ 3 ภาพการแสดงรำเดี่ยวในบทบาทของนางมณฑา ชุด มณฑาทรงเครื่อง แสดงโดย อาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์ อดีตนาฏศิลป์กร กรมศิลปากร
ที่มา : ได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์บุญนาค ทรรทรานนท์

5. ผู้ที่เป็นคู่คิดและเสริมบารมีบุรุษเพศ

ในการทำศึกสงครามที่ยาวนานของบุรุษเพศในการแสดงโขน บทบาทนางโขนในฐานะภรรยาเป็นบทบาทที่เป็นทั้งคู่คิดและเสริมบารมีให้กับบุรุษเพศ นับตั้งแต่ฝ่ายบุรุษเพศจะเลือกสรรหาสตรีที่มีชาติกำเนิดที่ดี ได้รับการอบรมสั่งสอนกิริยามารยาท และมีลักษณะต้องตามแบบฉบับกุลสตรี อาทิ พระรามเลือกเข้าพิธีกัณฐกมหาโหมลีเพื่อจักได้ครองคู่กับนางสีดาผู้เป็นพระธิดาของท้าวชนกจักรวรรดิ เพราะมีทั้งความงาม ฐานะและมีบารมีที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน หรือทศกัณฐ์ที่กล่าวทูลขอพระอุมากับพระอิศวร แต่เมื่อไม่อาจเข้าใกล้พระอุม่าได้ ทศกัณฐ์จึงทูลขอนางมณฑิลาที่มีความงามและมีลักษณะที่ดีมาเป็นมเหสีเอกแทน ซึ่งบทบาทนางโขนในฐานะภรรยาผู้ที่เป็นคู่คิดและเสริมบารมีบุรุษเพศนั้น สังเกตได้จากการติดตามคอยรับใช้ การอยู่เคียงข้างสามี และการให้ความช่วยเหลือสามีด้วยความจงรักภักดี อยู่เสมอ เช่น นางสีดาออกผนวชตามพระรามเพื่อคอยรับใช้พระสวามีอย่างไม่เกรงกลัวต่อความยากลำบาก อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตุว่า ฝ่ายบุรุษเพศสามารถมีภรรยาได้หลายคนโดยเฉพาะกษัตริย์ เพราะถือว่าการมีมเหสีและนางสนมหลายคนเป็นเครื่องแสดงฐานะและบารมีที่ยิ่งใหญ่ เช่น ทศกัณฐ์ที่แม้จะมีนางมณฑิลาเป็นพระมเหสีเอกแล้วยังมีนางสนมอีกเป็นจำนวนมาก ในขณะที่นางโขนนั้นต้องยึดมั่นในการมีสามีเพียงคนเดียวจึงจะได้ชื่อว่าเป็นภรรยาที่ดี เช่น ความซื่อสัตย์รักนวลสงวนตัวที่นางสีดามีต่อพระราม จนเกิดพิธีลุยไฟที่มีไขเพียงการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเท่านั้น หากแต่ยังเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อให้ทุกคนในพิธีเชื่อมั่นว่านางสีดาสามารถกลับมาครองคู่กับพระรามได้โดยไร้ข้อครหาที่จะเป็นการหมิ่นพระเกียรติยศของพระรามผู้เป็นพระสวามีด้วย แม้ว่าฝ่ายบุรุษเพศจะเป็นผู้นำในการดำรงชีวิต การครองเมือง และการสงคราม บทบาทนางโขนยังคงมีความจำเป็นในฐานะคู่คิด คู่แลบ้านเรือนและการกินอยู่ของสามีและบุตร รวมทั้งช่วยกิจการงานต่างๆที่สตรีพึงกระทำได้ เป็นต้น ความเชื่อดังกล่าวเป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์มनुธรรมศาสตร์ของอินเดีย และส่งอิทธิพลผ่านศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและมหากาพย์รามายณะมายังวรรณกรรมเรื่อง รามเกียรติ์ ในนานาประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สรุปและอภิปรายผล

บทบาทนางโขนมิใช่เป็นเพียงบทบาทการแสดงของสตรีเพศในโขน หากแต่เป็นสีสันแห่งการแสดงโขนที่ทำให้โครงเรื่องมีความสลับซับซ้อน มีเรื่องราวที่แตกต่างกันไปในแต่ละตอน และเชื่อมโยงตอนหนึ่งเข้าสู่อีกตอนหนึ่งอย่างมีต้นสายปลายเหตุ ด้วยรูปลักษณะที่เน้นความงดงามของสตรีเพศ อาจเป็นทั้งเสน่ห์ที่ดึงดูดฝ่ายบุรุษเพศให้เข้ามาและกระทำเหตุการณ์ต่างๆ เพื่อให้ได้นางมาครอบครอง เป็นอุปสรรคที่ทำให้บุรุษเพศเกิดความตายใจ รวมทั้งเป็นชนวนที่ก่อให้เกิดการศึกครั้งยิ่งใหญ่ บทบาทนางโขนจึงเป็นสีสันที่ทำให้การแสดงโขนมีความสนุกสนาน ความผ่อนคลายและความละเมียดละไมที่แทรกอยู่ในบทบาทต่าง ๆ ที่ควรค่าแก่การศึกษาให้ลุ่มลึก ผู้ชมการแสดงบทบาทนางโขนจะได้รับทั้งแง่คิดที่สะท้อนปรัชญาทางสังคมรวมทั้งได้รับสุนทรียรสจากการชมการแสดงโขนไปพร้อมๆ กัน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการจัดทำงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทและนาฏยลักษณะของการแสดงในบทบาทของนางโขนตัวอื่นๆ เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญและยังคงขาดแคลนงานวิจัยระดับสูงในปัจจุบัน
2. ควรมีการจัดสัมมนาเชิงอภิปรายเกี่ยวกับบทบาทนางโขน โดยผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับบทบาทนางโขน อาทิ ศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลปิน นักวิจัย นักวิชาการทางด้านนาฏศิลป์ โดยเปิดเป็นเวทีสาธารณะให้แก่ผู้ชมทั่วไป อันจะเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงบทบาทนางโขนให้มีความลุ่มลึก และเผยแพร่ให้สังคมได้ตระหนักถึงคุณค่าของการแสดงโขนในฐานะศิลปะการแสดงประจำชาติไทยสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2556). โขน อัจฉริยนาฏกรรมสยาม. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- _____. (2540). บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2534). นิทรรศการพิเศษ รามเกียรติ์ในศิลปะและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. (2553). บทละครเรื่องรามเกียรติ์ และบ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2541). สตรีในคัมภีร์ตะวันออก. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- หรรษา ดั่งสุวรรณ. (2548). บทบาทสตรีในรามเกียรติ์ : ศึกษาเปรียบเทียบนางสีดาของอินเดียและไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามนุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- Yupho, D. (1963). *The Khon and Lakon*. Bangkok : The Department of Fine Arts.